Таїсія Голобуцька
(м. Чернівці)

Науковий керівник — д.ф.н., проф. Бялик В.Д.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМУ «INTERSTELLAR»)

Анотація. *У статті здійснено комплексну лінгвальну та перекладознавчу характеристику англомовної науково-фантастичної термінології у фільмі «Interstellar». Запропоновано класифікацію термінів, висвітлено їхні структурно-семантичні особливості і проаналізовано основні стратегії та прийоми українського дубляжу.*

Ключові слова: *науково-фантастичний термін, класифікація термінів, структурно-семантичні особливості, перекладацькі трансформації, дубляж.*

Abstract. *The article provides a comprehensive linguistic and translation analysis of English science fiction (sci-fi) terminology in Christopher Nolan's feature film Interstellar (2014) and its official Ukrainian dubbed version. The study examines a corpus of 507 terminological units extracted via continuous sampling from the original screenplay and dubbed soundtrack. Special attention is paid to the thematic-sectoral distribution of the terms, identifying six core domains dominated by applied space engineering (29%), physics and astrophysics (24%), and cybernetics (23%). Furthermore, the terms are categorized into genre-specific terminology, scientific borrowings, and authorial neologisms, as well as structured into four lexico-semantic groups. Morphological and structural analysis reveals a predominance of single-component noun terms (69%) alongside two- and multi-component phrases (31%). To systematize the corpus, a three-level Lexico-Semantic Field (LSF) model is constructed, comprising the Core (13%), Near Periphery (62%), and Far Periphery (25%). The comparative translation analysis demonstrates a direct correlation between a term's position within the LSF and the choice of translation*

transformations in dubbing. Formal (lexical) transformations prevail (62%), ensuring scientific precision within the LSF Core, whereas lexico-semantic (25%), lexico-grammatical (12%), and grammatical (1%) transformations adapt peripheral units to meet pragmatic viewer perception, timing, and lip-sync constraints. Stylistic transformations are absent (0%), maintaining the stylistic neutrality characteristic of hard sci-fi discourse.

Keywords: *science fiction term, classification of terms, structural-semantic features, translation transformations, dubbing.*

Постановка проблеми. Сучасний аудіовізуальний переклад (АВП) є одним із найдинамічніших напрямів прикладної лінгвістики. Стрімкий розвиток медіаіндустрії та цифрових платформ локалізації зумовлює потребу у глибокому теоретичному осмисленні специфіки відтворення спеціальної лексики у кінотексті. Переклад такої лексики вимагає від перекладача особливої уваги, оскільки функціонування термінологічних одиниць у такому дискурсі підпорядковане не лише вимогам наукової точності, а й суворим прагматичним та екранним обмеженням аудіовізуального мистецтва.

Науково-фантастичний термін (НФТ) виступає базовим елементом світобудови фантастичного фільму. Він виконує не лише номінативну, а й когнітивно-естетичну та дидактичну функції, створюючи ефект наукової вірогідності. Оскільки стрічка «Interstellar» вважається взірцем «жорсткої» наукової фантастики (hard sci-fi), моделювання її терміносистеми спирається на реальні астрофізичні концепції та гіпотетичні футурологічні теорії. Дослідження структурно-семантичних параметрів цього лексичного пласту та способів його відтворення в українському дубляжі є актуальним завданням сучасної контрастивної лінгвістики та перекладознавства.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Теоретичний фундамент вивчення термінології та терміносистем закладено у фундаментальних працях засновника загальної теорії термінології О. Вюстера [4, с. 148] та українського мовознавця М. Зубкова [3, с. 6]. Питання генези та становлення науково-фантастичного дискурсу започатковано працями Г. Гернсбека [5], а також

розвідками щодо жанрової специфіки фантастики (Р. Хайнлайн, А. Кларк, К. Еміс, К. Абе, Д. Уоллхейм) [2]. Категоризацію та функціонування НФ-термінів у кінодискурсі висвітлено в «The Science Fiction Encyclopedia»[8]. Фізичне підґрунтя та наукову вірогідність терміносистеми аналізованого фільму висвітлено у працях К. Торна. Як фактичний матеріал дослідження використано оригінальний сценарій фільму «Interstellar» [7] та його офіційний український дубляж, представлений на медіаресурсі «UASerials» [1]. Проте специфіка співвідношення між цією класифікацією термінів та вибором конкретних перекладацьких трансформацій в українському дубляжі залишається недостатньо висвітленою.

Формулювання завдання та матеріал дослідження. Мета дослідження полягає у проведенні комплексного лінгвального та перекладознавчого аналізу англійської НФ-термінології фільму «Interstellar» та відтворенні її в українському дубляжі. Матеріалом роботи слугувала вибірка з 507 термінологічних одиниць, вилучена методом суцільної вибірки з оригінального сценарію кінострічки та її офіційного українського дубляжу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Досліджувана кінострічка К. Нолана «Інтерстеллар» належить до напряму «жорсткої» наукової фантастики, що зумовлює орієнтацію її мовного простору на реальний науковий апарат. Залучення Нобелівського лауреата Кіпа Торна як наукового консультанта сприяло інтеграції в сценарій математичних формул, виправданих астрофізичних гіпотез та розробці теоретичних моделей (наприклад, симуляцій поширення світла навколо надмасивних об'єктів) [8].

Спеціальна лексика досліджуваного кінотексту (загальним обсягом 507 одиниць) відзначається різнорідністю джерел походження. За тематично-галузевим розподілом було виокремлено шість основних сфер формування НФ-дискурсу стрічки:

1. Прикладна космічна інженерія, ракетобудування та аеронавтика (29,00% / 147 од.) — *aerodynamics, turbulence, trajectory, retro thruster*;
2. Фізика, астрофізика та космологія (24% / 123 од.) — *singularity, gravity, wormhole, tidal gravity*;
3. Кібернетика та робототехніка (23% / 119 од.) — *binary,*

optical transmitter, navigational hub, discrete parameters;

4. Біомедицина, екологія та кліматологія (12% / 59 од.) — *dust storm, fertilized eggs, genetic diversity, plant pathology*;
5. Історико-наукова термінологія (11% / 53 од.) — *the Apollo mission, the lunar landings, Einstein's theories, Newton's third law*;
6. Авторська науково-фантастична термінологія (1% / 7 од.) — *the bulk, gentle singularity, the Endurance, the Lazarus missions*.

Спираючись на модель «The Science Fiction Encyclopedia» [8], вилучений масив із 507 термінологічних одиниць було розподілено за трьома основними категоріями:

1. Власне жанрова термінологія (*time dilation, time slippage*) — слугує метамовою для опису часопросторових трансформацій та постає провідним сюжетотворчим інструментом.
2. Наукові запозичення — кількісно домінуюча група, яка формує ефект наукової вірогідності й охоплює астрофізичні (*singularity, binary*), аеронавігаційні (*trajectory, retro thruster*), а також біологічні та агрономічні терміни (*plant pathology, genetic diversity*).
3. Власне жанрові неологізми — авторські квазінаукові номінації та контекстуально модифіковані назви (*the bulk, gentle singularity*).

У межах досліджуваного матеріалу виокремлено чотири основні лексико-семантичні групи, які творять понятійний каркас фільму «Інтерстеллар»:

1. «Світ та середовище» — назви космічних об'єктів, просторово-часових явищ та фізичних умов існування матерії (*wormhole, accretion disk, gravitational anomaly*), що слугують понятійною основою для візуалізації та наукового обґрунтування космічного простору;
2. «Фільмові тропи» — пласт лексики, що охоплює одиниці на позначення головних сюжетних прийомів та мотивів (*population bomb, time slippage, mission*);
3. «Назви істот, сутностей та штучного інтелекту» — об'єднує терміни, які номінують біологічні організми та високотехнологічні форми життя (*TARS, CASE, KIPP, machine, fertilized eggs*), чітко розмежовуючи природне та

штучне походження суб'єктів;

4. «Футурологічні концепції та філософія» — лексика, яка пояснює наукові теорії, глобальні еволюційні загрози та стратегії порятунку людства (*extinction, survival instinct, colonization*).

Морфологічно-структурний аналіз засвідчив переважання однокомпонентних термінів (69%), де домінуючою частиною мови є іменник, утворений переважно похідним афіксальним способом (*gravity, singularity, trajectory*). Двокомпонентні та багатокомпонентні словосполучення становлять 31% і реалізуються зальдебільшого у двох моделях: «прикметник + іменник» (*event horizon, plant pathology*) та «іменник + іменник» (*solar cells, retro thruster*).

Для систематизації матеріалу було побудовано трирівневу модель лексико-семантичного поля (ЛСП):

- Ядро ЛСП (13%, 66 од.) — фундаментальні конвенційні астрофізичні терміни (*gravity, event horizon*);
- Ближня периферія (62%, 314 од.) — прикладна інженерна, аеронавігаційна та загальнонаукова лексика (*solar cells, docking*);
- Дальня периферія (25%, 127 од.) — квазітерміни, сюжетні тропи та біологічно-екологічні поняття (*wormhole, tesseract*).

Аналіз дубльованого українського тексту довів наявність прямого зв'язку між позицією терміна у структурі ЛСП та вибором перекладацької трансформації:

Таблиця 1

Розподіл перекладацьких трансформацій НФ-термінології у дубляжі

Група трансформацій	Кількість одиниць	Відсоток (%)	Домінуюча зона ЛСП	Приклади перекладу
Формальні (лексичні)	314	62%	Ядро ЛСП	*Gargantua – Ґаргантюа, three-dimensional space – тривимірний простір*
Лесико-семантичні	128	25%	Ближня периферія	*velocity – швидкість, a probe – зонд*
Лексико-граматичні	60	12%	Дальня периферія	*person's landing pod – капсула, interstellar travel – подорож до зірок*
Граматичні	7	1%	Дальня периферія	*hypersleep – міцно спати, data transmission – звіти передаються*
Стилістичні	0	0%	-	-
Усього	507	100%		

Домінування формальних трансформацій (62%) пояснюється прагненням зберегти наукову точність Ядра ЛСП. Лексико-семантичні зміни (25%) адаптують загальнонаукову лексику Приядерної зони під сприйняття глядача. Лексико-граматичні перебудови (12%) реалізуються на периферії під впливом суворих вимог дубляжу — часового хронометражу та ліпсингу. Стилістичні трансформації повністю відсутні (0%), що відповідає нормі стилістичної нейтральності НФ-дискурсу.

Висновки та перспективи. Здійснений аналіз 507 термінологічних одиниць фільму «Інтерстеллар» підтвердив різнорідність джерел його терміносистеми з домінуванням прикладної інженерії (29%),

астрофізики (24%) та кібернетики (23%). Дослідження засвідчило переважання однокомпонентних термінів-іменників (69%), розподіл лексики у межах чотирьох ЛСГ та її впорядкування у трирівневу модель ЛСП (Ядро — 13%, Ближня периферія — 62%, Дальня периферія — 25%). Аналіз дубляжу довів залежність перекладацьких прийомів від зони ЛСП: домінування формальних трансформацій (62%) забезпечує точність Ядра, тоді як лексико-семантичні (25%), лексико-граматичні (12%) та граматичні (1%) адаптують периферію відповідно до вимог екранного дискурсу. Отримані результати слугують теоретичною базою для наступних праць у галузі кіноперекладу та практичною основою для укладання спеціалізованих англо-українських словників НФ-термінолексики. Перспективи подальших розвідок полягають у порівняльному аналізі стратегій дубляжу, закадрового озвучення та субтитрування НФ-термінології, а також у вивченні способів відтворення квазітермінології у сучасних науково-фантастичних медіафраншизах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтерстеллар / реж. К. Нолан ; дубльовано українською. 2014.
2. Наукова фантастика. *Вікіпедія : вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукова_фантастика (дата звернення: 20.09.2026)
3. Терміни, загальнонаукові терміни, типи термінологічних словників : презентація / уклад. ruynohorgg. *Scribd*. 2025. 10 с.
4. Шеремета Л. П. Теоретичні основи дослідження медичної термінології: поняття про термінознавство. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. № 47, т. 2. С. 147–150.
5. Hugo Gernsback | Biography, Science Fiction, Amazing Stories, Hugo Awards, & Facts. *Encyclopædia Britannica*. URL: https://www.britannica.com/biography/Hugo-Gernsback (дата звернення: 07.09.2026)
6. Kip Thorne and the mind-bending science of Interstellar. *Astronomy Magazine*. URL: https://www.astronomy.com/science/kip-thorne-and-the-mind-bending-science-of-interstellar/ (дата звернення: 06.09.2026)
7. Nolan C., Nolan J. Interstellar : Screenplay. *Script Slug*. 2014.

URL: https://www.scriptslug.com/script/interstellar-2014 (дата звернення: 01.03.2026)
8. Terminology. *The Encyclopedia of Science Fiction (SFE)*. 2025. URL: https://sf-encyclopedia.com/entry/terminology (дата звернення: 05.09.2026)

REFERENCES

1. Hugo Gernsback | Biography, Science Fiction, Amazing Stories, Hugo Awards, & Facts. *Encyclopædia Britannica*. URL: https://www.britannica.com/biography/Hugo-Gernsback (accessed: 07.09.2026)
2. Interstellar [Interstellar] / dir. C. Nolan ; dubbed in Ukrainian.
3. Naukova fantastyka [Science fiction]. *Ukrainska Vikipediia : vilna entsyklopediia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукова_фантастика (accessed: 20.09.2026). [in Ukrainian].
4. Nolan C., Nolan J. Interstellar : Screenplay. *Script Slug*. 2014. URL: https://www.scriptslug.com/script/interstellar-2014 (accessed: 01.03.2026)
5. Sheremeta L. P. Teoretychni osnovy doslidzhennia medychnoi terminolohii: poniattia pro terminoznavstvo [Theoretical basics of medical terminology research: the concept of terminology science]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Filolohiia*. 2021. No. 47, vol. 2. P. 147–150. [in Ukrainian].
6. Terminology // *The Encyclopedia of Science Fiction (SFE)*. 2025. URL: https://sf-encyclopedia.com/entry/terminology (accessed: 05.09.2026).
7. Terminy, zahalnronaukovi terminy, typy terminolohichnykh slovnykiv : prezentatsiia [Terms, general scientific terms, types of terminological dictionaries : presentation] / uklad. ruynohorgg. *Scribd*. 2025. 10 p. [in Ukrainian].
8. Thorne K. Kip Thorne and the mind-bending science of Interstellar // *Astronomy Magazine*. URL: https://www.astronomy.com/science/kip-thorne-and-the-mind-bending-science-of-interstellar/ (accessed: 06.09.2026).